

Discriminarea în România, comparativ cu situația din țările vecine (Bulgaria și Ungaria) și cu situația din Uniunea Europeană

Septimiu Chelcea¹

Facultatea de Sociologie și Asistență Socială, Universitatea din București

Dorel Abraham²

CURS

Sursa: Revista Inovația Socială nr. 1/2009 (ianuarie-iunie) pp. 1-25

URL stabil: <http://www.inovatiасociala.ro/index.php/jurnal/article/view/34>

Publicată de: Institutul de Cercetare a Calității Vieții

Revista Inovația Socială este o revistă online creată în cadrul proiectului „Inovația Socială - Factor al dezvoltării socio-economice”, proiect coordonat de Prof.dr. Cătălin Zamfir în cadrul Institutului de Cercetare a Calității Vieții. Această revistă utilizează politica liberului acces la conținut, pornind de la principiul conform căruia cercetarea deschisă publicului sporește schimbul global de cunoaștere. Inovația socială este o revistă electronică pe care cititorii o pot urmări pe măsură ce este scrisă și pe care o pot scrie ei înșiși. Revista va avea o apariție bianuală, dar fără a avea o dată de apariție, ci un interval în care este scrisă. Astfel, în lunile ianuarie-iunie 2009 va fi scris primul număr. În perioada respectivă, pe platforma online vor fi publicate în timp real contribuțiile și dialogurile generate între cititori și contribuitori.

Prin accesarea articolelor din arhiva Revistei Inovația Socială indicați acceptarea termenilor și condițiilor de utilizare care sunt disponibile la adresa <http://www.inovatiасociala.ro/> care indică, în parte, faptul că puteți utiliza copiile articolelor doar pentru utilizare personală, necomercială. Vă rugăm să contactați redacția pentru alte tipuri de utilizare la adresa contact@inovatiасociala.ro.

Orice copie a materialelor din Revista Inovația Socială trebuie să conțină aceeași notă de drepturi legale, așa cum apar acestea pe ecran sau tipărite.

¹ Septimiu Chelcea este profesor la Facultatea de Sociologie și Asistență Socială.

² Dorel Abraham este cercetător principal gr. I la CURS (Centrul de Sociologie Urbană și Regională).

Discriminarea în România, comparativ cu situația din țările vecine (Bulgaria și Ungaria) și cu situația din Uniunea Europeană

Septimiu Chelcea și Dorel Abraham

Rezumat:

În acest studiu am aplicat analiza secundară asupra datelor din Eurobarometrul special 296 cu tema „Discriminarea în Uniunea Europeană: Percepții, Experiențe și Atitudini”. Am extras din raportul de cercetare datele referitoare la situația de ansamblu din Uniunea Europeană (UE) pentru a avea un termen de comparație cu rezultatele obținute în România. De asemenea, am raportat datele sondajului de opinie realizat în România la datele sondajelor din Bulgaria și Ungaria, țări vecine, foste comuniste, membre ale UE.

Cuvinte cheie: Discriminare, discriminare etnica, discriminare pe baza apartenenței la gen, discriminare pe baza orientării sexuale, discriminare pe baza vârstei

Abstract:

This study employs the secondary analysis of data from the 296 special Eurobarometer on “Discrimination in European Union: perceptions, experiences and attitudes”. We selected from the research report the data concerning the general state on discrimination in the European Union (EU) and used it to create a comparison frame for Romania’s case. Also, we present the data from the surveys done in Romania with the data from Bulgaria and Hungary, neighboring ex-communist countries, current members of the EU.

Keywords: Discrimination, ethni discrimination, gender discrimination, discrimination based on sexual orientation, ageism

Eurobarometrul special nr. 296, comandat de Directoratul General pentru Muncă, Afaceri Sociale și Oportunități Egale (Directorate General Employment, Social Affairs and Equal Opportunities) și coordonat de Directoratul General pentru Comunicare (Directorate-General for Communication) din cadrul Comisiei Europene (European Communication), are ca problemă de studiu „Discriminarea în Uniunea Europeană: Percepții, Experiențe și Atitudini”.

1. Precizări metodologice

Pentru interpretarea datelor *Eurobarometrului special Nr. 296* și pentru evaluarea analizei secundare, sunt necesare câteva precizări metodologice.

Caracteristici tehnice ale *Eurobarometrului special Nr. 296*. Culegerea datelor pe teren s-a realizat în perioada 18 februarie – 22 martie 2008, iar raportul de cercetare a fost publicat în prima jumătate a lunii iunie 2008.

S-a folosit metodologia standard a Eurobarometrelor, universul cercetării de teren fiind constituit din populația de 15 ani și peste a fiecărei țări membre a Uniunii Europene.

Volumul eșantionului probabilist multistadial a fost de 26746 persoane, în fiecare țară fiind intervievate *face-to-face* la domiciliu, în acord cu distribuția pe arii de rezidență (metropolă, urban,

rural), un număr de persoane care să asigure reprezentativitatea la nivel național, cu o marjă de eroare cuprinsă între +/- 1,9 și +/-3,1 puncte procentuale, în funcție de procentajele observate (Tabelul 1.1).

Tabelul 1.1. Limitele de încredere în funcție de procentajul observațiilor (după *Special Eurobarometer 296. Technical specifications*)

Procentaje observate	10% sau 90%	20% sau 80%	30% sau 70%	40% sau 60%	50%
Limite de încredere	+/- 1,9 puncte	+/- 2,5 puncte	+/-2,7% puncte	+/- 3,0 puncte	+/- 3,1 puncte

În România au fost interviuate 1024 persoane, cercetarea de teren fiind realizată de către TNS CSOP în intervalul 18.02.08 – 13.03.08.

Analiza secundară: valoare și limite. Analiza secundară a datelor de anchetă (sau din sondajele de opinie publică) constă în „extragerea de cunoștințe despre subiecte diferite de cele care au fost urmărite în anchetele originale” (Hyman, 1972, 1). K. Jill Kiecolt și Laura E. Nathan (1985, 75) consideră că analiza secundară constă în „utilizarea într-o cercetare originală a datelor de anchetă recoltate anterior”. Apreciem că definirea analizei secundare ca „exploatare a datelor în vederea unui obiectiv sau pentru o problemă diferită de cea ce a condus la producerea acestor date sau utilizarea unor metode diferite de cele folosite anterior” (Gremy, 1989, 54) corespunde cel mai bine specificului acesteia și aplicării ei în cercetările sociologice contemporane, unde tinde să ocupe un loc central.

Asemenea oricărei metode, tehnici sau proceduri de cercetare, analiza secundară are avantaje și limite. Ea asigură costuri mai reduse și economie de timp, calitatea datelor, măsurare nonreactivă, studiu longitudinal, testarea unor tehnici și procedee noi, utilizarea unor eșantioane mai numeroase (Sedlack și Stanley, 1992, 279-281).

Analiza secundară are ca avantaj și capacitatea de a examina evoluția fenomenelor, când sunt culese date cu o anumită periodicitate, la diferite intervale de timp: lunar, trimestrial, semestrial, anual sau mai rar. De exemplu, *Eurobarometrul special Nr. 296* s-a desfășurat după doi ani de la finalizarea *Eurobarometrului special Nr. 263* (iunie-iulie 2006), urmărind să pună în evidență schimbarea percepțiilor și opiniilor despre discriminare. Față de eurobarometrul anterior pe aceeași temă, au fost luate în considerare România și Bulgaria, state care au intrat în UE în 2007. În *Eurobarometrul special Nr. 296* a fost adăugată problema multidiscriminării sau a discriminării multiple.

Dincolo de avantajele practice și teoretice, analiza secundară are – așa cum remarca Herbert H. Hyman (1972, 2) – și avantaje sociale, legate, în principal, de diminuarea oligarhiei în cercetarea sociologică. Nu orice sociolog dispune de o echipă de specialiști și de suportul financiar public sau privat pentru a întreprinde o anchetă sociologică sau un sondaj de opinie publică. Nu orice specialist, la rândul său, este dispus să lucreze în cadrul unei echipe de cercetare, cu o anumită ierarhizare formală. „Mandarinatul” în sociologie este puternic zguduit de analiza secundară, care reprezintă un element de democratizare a cercetării sociologice, accesul la datele primare devenind liber pentru toți oamenii de știință (Chelcea, 2001/2007, 621).

Principala limită a analizei secundare constă – așa cum observau R. Guy Sedlack și Jay Stanley (1992, 281) – în aceea că se realizează pe date care nu au fost adunate pentru scopul urmărit de analist, ceea ce presupune renunțarea la unele date ce nu servesc în nici un fel actualului scop al cercetării, pe de o parte, și acceptarea unor compromisuri în măsurarea fenomenelor de studiu (luarea în calcul

a unor indicatori cu putere de discriminare mai mică, stabilirea unor echivalențe discutabile a indicatorilor definiționali, ignorarea cu bună știință a diferențelor în ceea ce privește culegerea datelor și chiar calitatea lor).

Dacă avem în vedere analiza secundară a datelor din *Eurobarometrul special Nr. 296*, ne-a interesat discriminarea din România și din cele două țări de la granița României (Bulgaria și Ungaria), state ex-comuniste integrate în UE. Am lăsat deoparte analiza discriminării din alte țări din Comunitatea Europeană, luând în calcul pentru comparație doar repartitia răspunsurilor pe total populație UE (N = 26746) și, când a fost cazul, am făcut trimitere la situația din statele UE în care s-au înregistrat cele mai ridicate sau mai scăzute procente de răspunsuri „Foarte frecvent” și „Frecvent”, respectiv „Rar” și „Foarte rar”. Am acordat o atenție specială distribuției răspunsurilor spontane („Nu există respectivul tip de discriminare”) și am adâncit analiza pe baza construirii indicilor pentru fiecare tip de discriminare.

Indicii se calculează ca raport între procentul răspunsurilor „Foarte frecvent întâlnită” și „Frecvent întâlnită”, minus procentul răspunsurilor „Rar întâlnită” și „Foarte rar întâlnită” împărțit la o sută. Indicii astfel construiți au spațiul de variație cuprins între +1 și -1. Cu cât IDE are o valoare mai mare, cu atât nivelul perceput al discriminării este mai înalt.

2. Prezentarea datelor

În continuare, vom prezenta datele referitoare la percepția diferitelor tipuri de discriminare socială (pe baza originii etnice, a apartenenței la gen, a orientării sexuale, a vârstei, religiei și dizabilității), așa cum au rezultat din răspunsurile la întrebarea QA1 din chestionarul *Eurobarometrului special Nr. 296*: „Vă rog să-mi spuneți, pentru fiecare dintre următoarele tipuri de discriminare, dacă, în opinia dumneavoastră, este întâlnit foarte frecvent, frecvent, rar sau foarte rar în (ÎN ȚARA DVS.)? Discriminarea pe baza...” (*For each of the following types of discrimination, could you please tell me whether, in your opinion, it is very widespread, fairly widespread, fairly rare or very rare in (OUR COUNTRY)? Discrimination on the basis of...*).

2.1. Percepția nivelului discriminării etnice

În Uniunea Europeană, discriminarea pe bază etnică reprezintă cel mai frecvent tip de discriminare: 62 la sută dintre persoanele intervievate au declarat că discriminarea pe baza originii etnice este „Foarte frecventă” și „Frecventă” (nu au fost luate în calcul răspunsurile „Nu știu” și „Nu există” – variantă de răspuns neinclusă în chestionar).

În România, 40 la sută dintre respondenți percep că, în prezent, discriminarea pe baza originii etnice este „Foarte frecventă” (*very widespread*) și „Frecventă” (*fairly widespread*). Proportia celor care exprimă această opinie este semnificativ mai mică decât în ansamblul UE. Comparativ cu Olanda (79%), procentul celor care cred că discriminarea pe baza originii etnice este „Foarte frecventă” și „Frecventă” este de două ori mai mic. Și față de alte țări, precum Elveția, Franța sau Suedia (76%), percepția asupra dimensiunii discriminării pe bază etnică în România este mult mai redusă. Pe de altă parte, sunt țări membre ale UE în care discriminarea pe baza originii etnice, în opinia respondenților, atinge cote mult mai reduse decât în România (de exemplu, Luxemburg – 23%).

Cum se prezintă percepția discriminării pe baza originii etnice în România, comparativ cu Bulgaria și cu Ungaria?

Distribuția răspunsurilor la întrebarea „Pentru fiecare tip de discriminare urmărit, vă rog să-mi spuneți dacă, în opinia dv., acesta este foarte frecvent, frecvent, rar întâlnit sau foarte rar întâlnit în țara dv.” indică în Ungaria, pentru discriminarea pe baza originii etnice, niveluri apropiate de cele înregistrate în UE, iar pentru Bulgaria niveluri apropiate de cele din România (Figura 2.1.1).

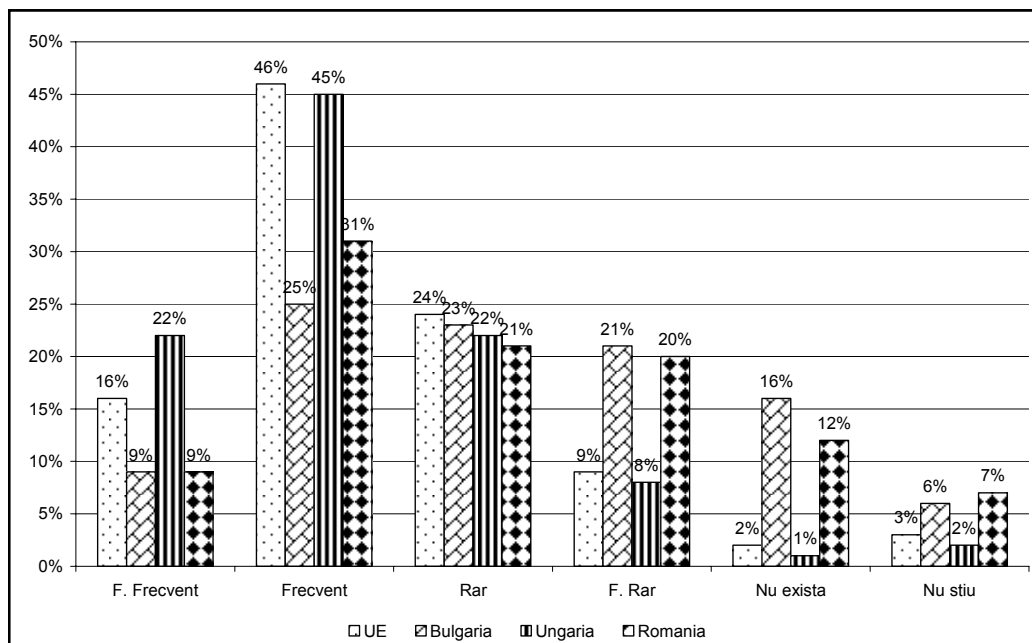

Fig. 2.1.1. Percepția discriminării pe bază etnică în UE27, Bulgaria, Ungaria și România

Dacă se procedează la însumarea răspunsurilor „Foarte frecvent” și „Frecvent”, pe de o parte, și „Rar întâlnit” și „Foarte rar întâlnit”, pe de altă parte, rezultă că în România numărul celor care declară că discriminarea pe bază etnică este larg răspândită este egal cu numărul persoanelor care apreciază că acest tip de discriminare are o răspândire relativ redusă (Figura 2.1.2).

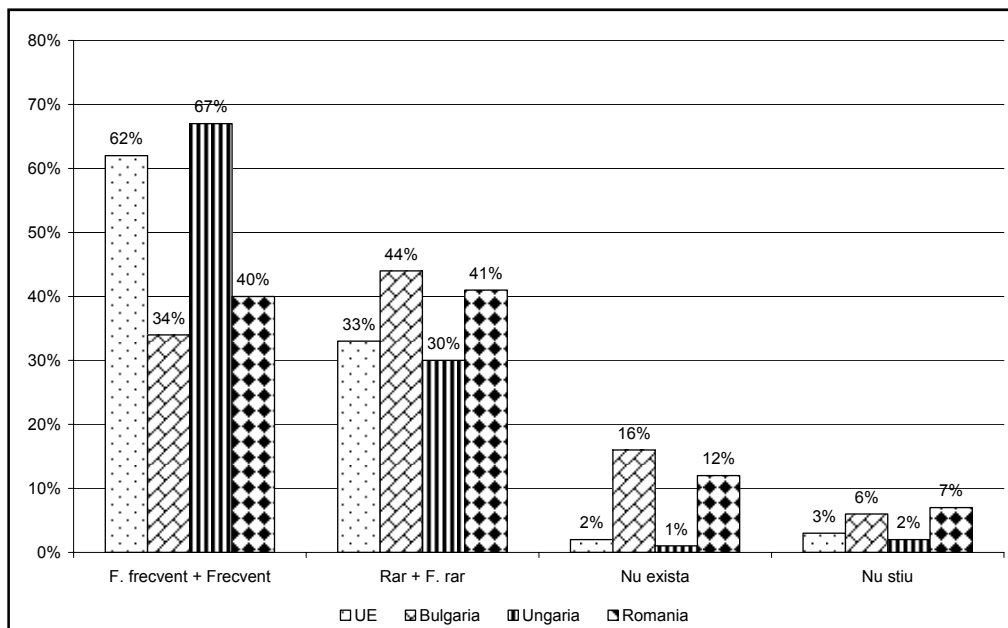

Fig. 2.1.2. Percepția discriminării pe bază etnică în UE27, Bulgaria, Ungaria și România

În Bulgaria și în România, IDE are valoare negativă, ceea ce înseamnă că proporția celor care percep dimensiuni reduse ale discriminării pe bază etnică este mai redusă decât proporția celor care cred că în țara lor discriminarea pe bază etnică este mai rar întâlnită.

De altfel, în mod spontan (fără ca răspunsul să fie inclus în chestionar) 16 % dintre cei intervievați în Bulgaria (N = 1000) declară că discriminarea pe bază etnică nu există în țara lor; proporția celor care declară inexistența discriminării pe bază etnică în România este de 12 %, spre deosebire de Ungaria (1%) și UE (2%).

Cum poate fi interpretată această situație? Pentru moment amânăm răspunsul, concentrându-ne asupra distribuției răspunsurilor în România (Figura 2.1.3).

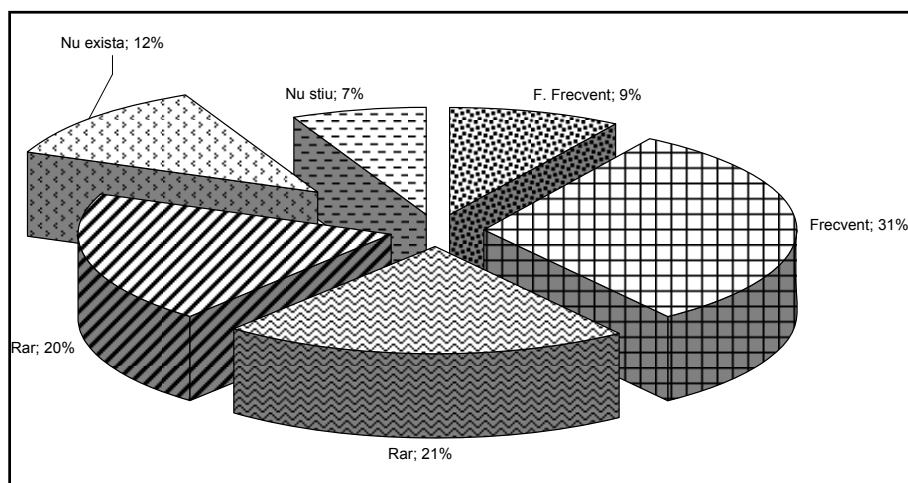

Fig. 2.1.3. Percepția discriminării pe bază etnică în România (N = 1024)

Aproape o treime (32%) dintre cetățenii români consideră că astăzi, în țara noastră, nu există deloc discriminare etnică sau că discriminarea etnică se întâlnește foarte rar. La nivelul UE, proporția celor care percep cvasiinexistența discriminării etnice este de trei ori mai mică (11%). La polul opus, unul din zece respondenți apreciază că discriminarea etnică în România este foarte larg răspândită. În UE, proporția este de 16 la sută, având nivelurile cele mai ridicate în Franța (25%), Elveția (24%), Italia (24%).

Cetățenii români au aceeași percepție asupra nivelului discriminării etnice ca și cetățenii bulgari (9% declară că în țara lor discriminarea este foarte răspândită). Proporțional, de două ori mai mulți cetățeni maghiari declară că în Ungaria discriminarea etnică este foarte răspândită.

2.2. Percepția nivelului discriminării pe baza apartenenței la gen

În UE, discriminarea pe baza apartenenței la gen (masculin/feminin) este considerată cea mai rar întâlnită dintre toate cele șase tipuri de discriminare luate în considerare în *Eurobarometrul special 296*. Mai mult de jumătate dintre respondenți (56%) sunt de părere că acest tip de discriminare se întâlnește „Rar” (36%) și „Foarte rar” (20%). Aproximativ o treime din cetățenii europeni intervievați opinează că discriminarea pe baza apartenenței la gen se întâlnește „Frecvent” (30%) și „Foarte frecvent” (6%) (Figura 2.2.1).

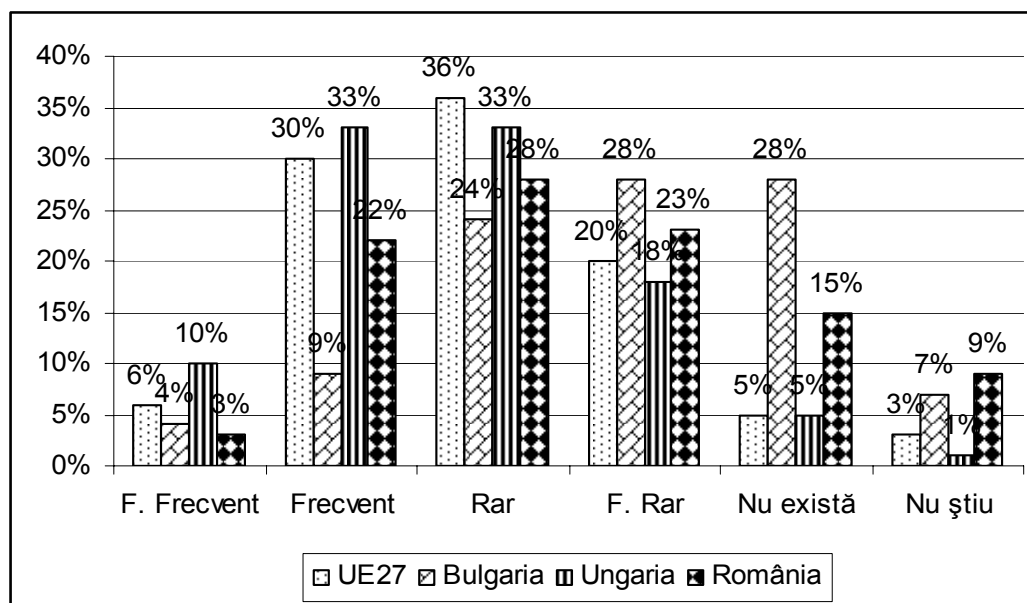

Fig. 2.2.1. Percepția discriminării pe bază etnică în UE27, Bulgaria, Ungaria și România

România, Bulgaria și Ungaria se înscriu în *pattern*-ul UE: predominanța celor care apreciază că discriminarea pe baza apartenenței la gen se întâlnește „Rar” și „Foarte rar” (există țări în care *pattern*-ul UE este inversat – de exemplu, Spania, Suedia, Italia ș.a.).

Comparativ cu statele membre UE, Bulgaria constituie o excepție: 13% dintre respondenți declară că în țara lor discriminarea pe baza apartenenței la gen se întâlnește „Rar” și „Foarte rar”, în timp ce în UE au o astfel de opinie 36% dintre respondenți.

Nivelul perceput al discriminării pe baza apartenenței la gen situează România între Bulgaria (nivel scăzut) și Ungaria (nivel ridicat) (Figura 2.2.2).

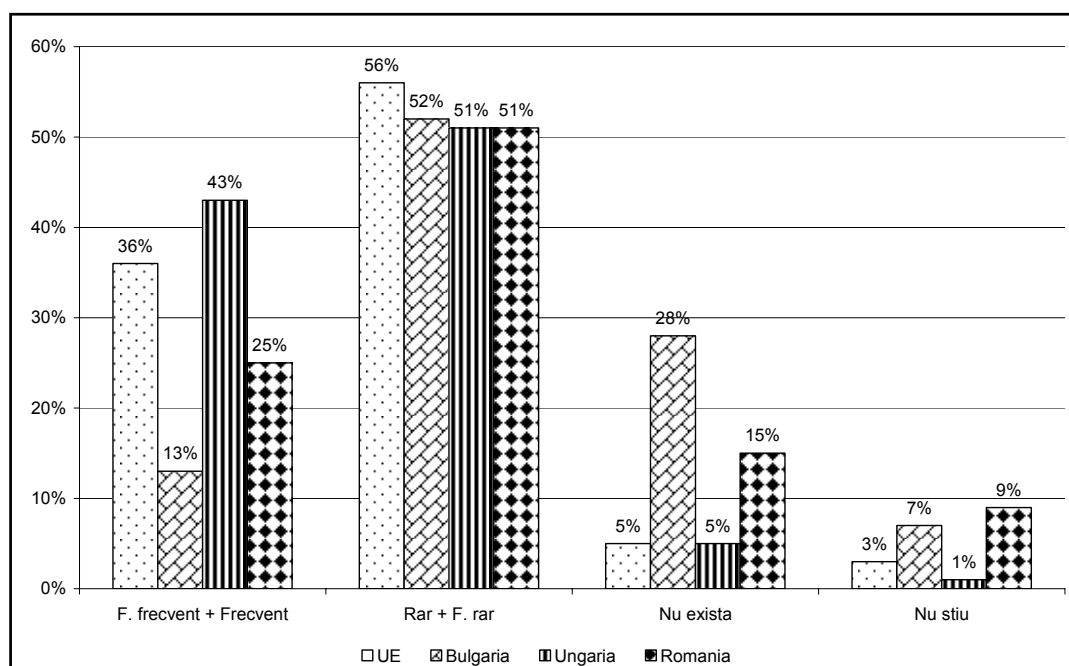

Fig. 2.2.2. Percepția discriminării pe baza apartenenței la gen în UE27, Bulgaria, Ungaria și România

În România se înregistrează un număr mare de răspunsuri spontane „Nu există discriminare pe baza apartenenței la gen”. Între statele UE (5%), România (15%) se plasează pe locul al treilea, după Bulgaria (28%) și Cipru (16%), în ceea ce privește percepția inexistenței discriminării pe baza apartenenței la gen.

O pătrime din eșantionul românesc apreciază că discriminarea pe baza apartenenței la gen se întâlnește „Foarte frecvent” (3%) și „Frecvent” (22%), în timp ce mai mult de jumătate din eșantion consideră că acest tip de discriminare se întâlnește „Foarte rar” (23%) și „Rar” (28%) (Figura 2.2.3).

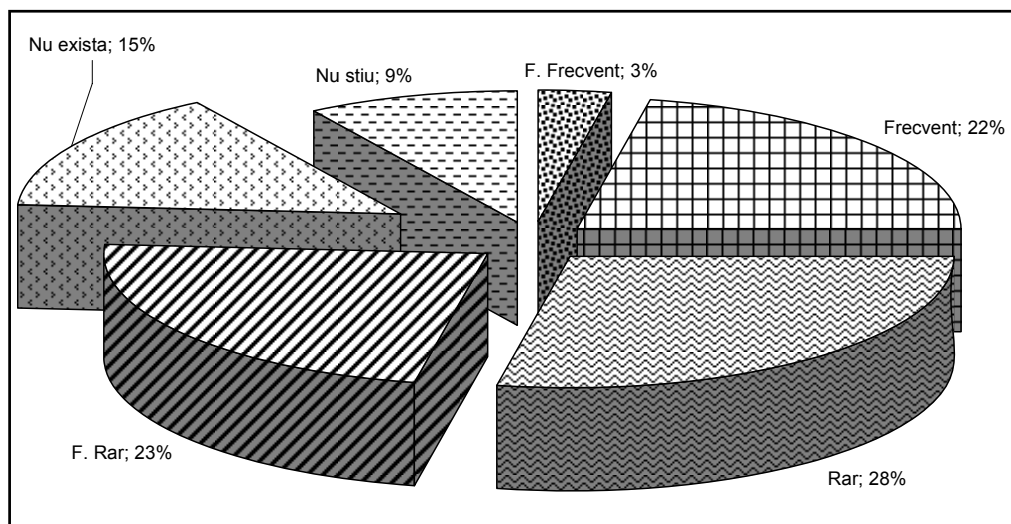

Fig. 2.2.3. Percepția discriminării pe baza apartenenței la gen în România (N = 1024)

2.3. Percepția nivelului discriminării pe baza orientării sexuale

Așa cum se precizează în „Raportul” *Eurobarometrului special 296* (p. 52), discriminarea pe baza orientării sexuale în UE se plasează pe locul al doilea ca frecvență (percepută) între cele șase tipuri de discriminare puse în discuție. Mai mult de jumătate (51%) dintre respondenți sunt de părere că discriminarea pe baza orientării sexuale se întâlnește „Foarte frecvent” (13%) și „Frecvent” (38%), în comparație cu 41% dintre respondenții care opinează că discriminarea pe baza orientării sexuale se întâlnește „Foarte rar” (11%) și „Rar” (30%).

În țările mediteraneene (Cipru, 73%; Grecia, 73%; Italia, 72%, Portugalia, 65%; Franța, 59%), nivelul perceput al discriminării pe baza orientării sexuale depășește nivelul UE (51%).

În Bulgaria (20%), ca și în alte țări nou intrate în UE (de exemplu, Cehia, 27%; Slovacia, 30%), se înregistrează un număr redus de persoane care consideră că discriminarea pe baza orientării sexuale este „Foarte frecventă” și „Frecvent întâlnită” (Figura 2.3.1).

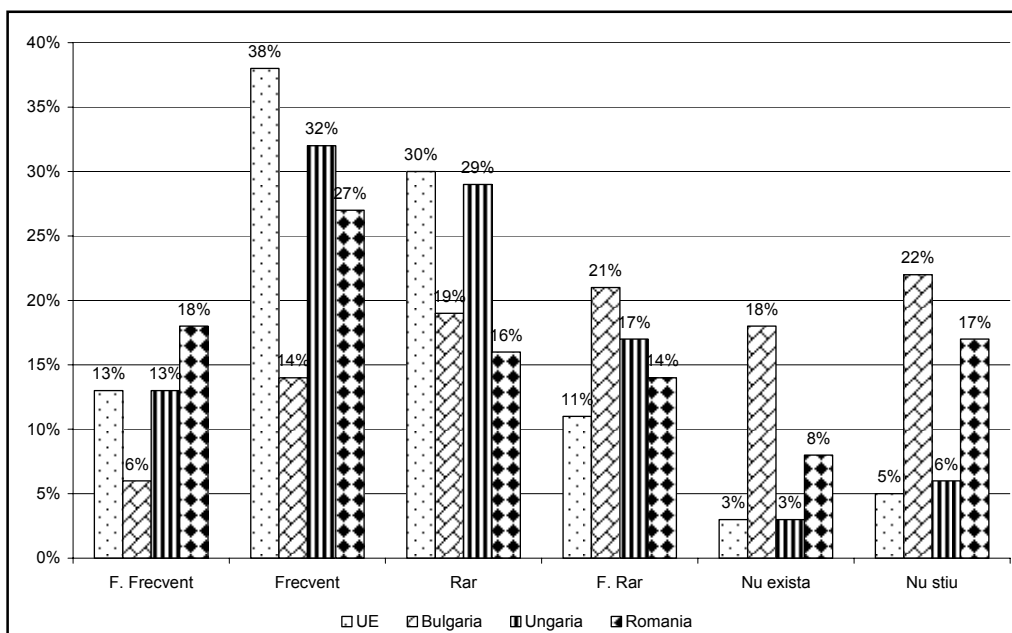

Fig. 2.3.1. Percepția discriminării pe baza orientării sexuale în UE27, Bulgaria, Ungaria și România

Cetățenii din Ungaria apreciază în aceeași proporție ca și cei din România că acest tip de discriminare este „Foarte frecvent” și „Frecvent” (45%), iar în Ungaria 46% dintre cei intervievați declară că discriminarea pe baza orientării sexuale este „Foarte rar întâlnită” și „Rar întâlnită” (46%), față de România, unde procentul celor care fac aceeași declarație este mai mic (30%) (Figura 2.3.2).

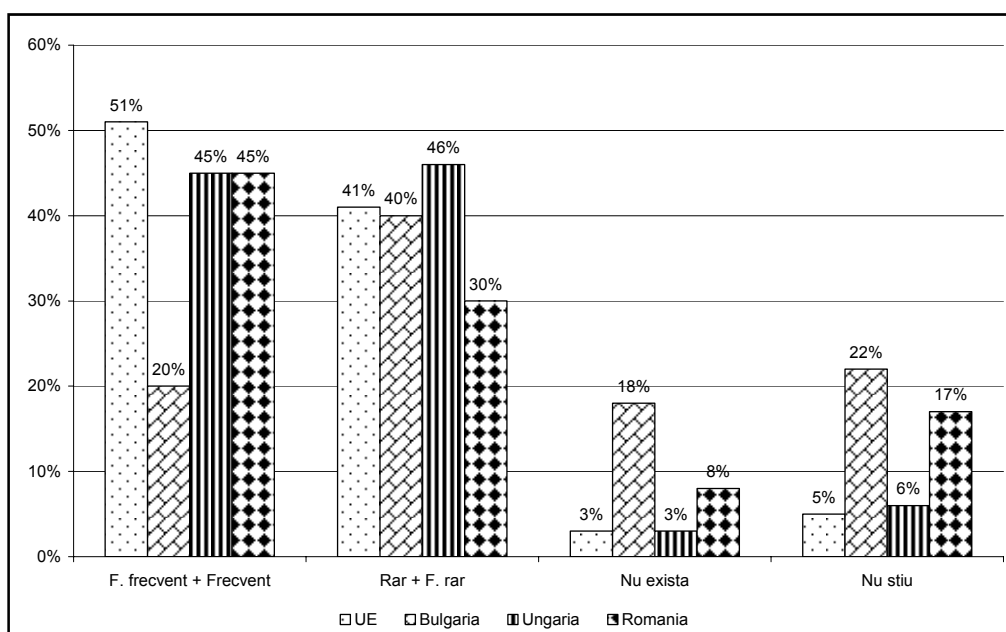

Fig. 2.3.2. Percepția discriminării pe baza orientării sexuale în UE27, Bulgaria, Ungaria și România

În România, aproape 30% dintre respondenți declară că discriminarea pe baza orientării sexuale este „Foarte rar întâlnită” și „Rar întâlnită”. S-a înregistrat un număr relativ mare de răspunsuri „Nu știu” (17%) (Figura 2.3.3).

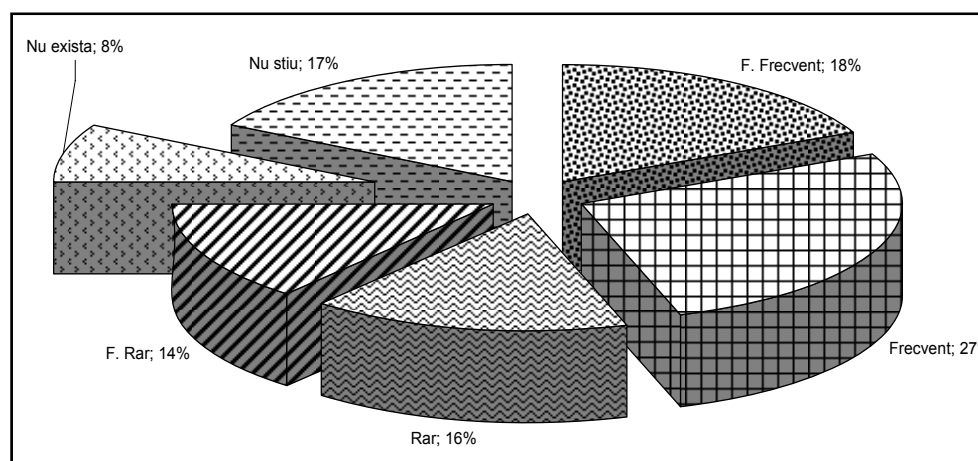

Fig. 2.3.3. Percepția discriminării pe baza orientării sexuale în România (N = 1024)

2.4. Percepția nivelului discriminării pe baza vârstei

În legătură cu discriminarea pe baza vârstei, realizatorii *Eurobarometrului special 296* au avut în vedere vârsta ca sursă a discriminării, fără a face distincție între discriminarea tinerilor și discriminarea vârstnicilor. A interesat dacă cetățenii UE percep o astfel de discriminare și care este nivelul acesteia.

Aproximativ 42% dintre respondenții din Uniunea Europeană cred că discriminarea pe baza vârstei este frecventă, iar 52% că este rar întâlnită. În Bulgaria, proporția celor care apreciază că discriminarea pe baza vârstei este frecventă are valori aproape egale cu a celor care sunt de părere că discriminarea pe baza vârstei este rar întâlnită ($\approx 40\%$). În Ungaria, proporția celor care percep că discriminarea pe baza vârstei este frecventă are valori de peste două ori mai mari decât proporția celor care consideră că discriminarea pe baza vârstei este rar întâlnită (67% față de 29%). Situația din România inversează raportul: trei din zece respondenți opinează că discriminarea pe baza vârstei este frecventă și cinci din zece că discriminarea pe baza vârstei se întâlnește rar (Figura 2.4.1).

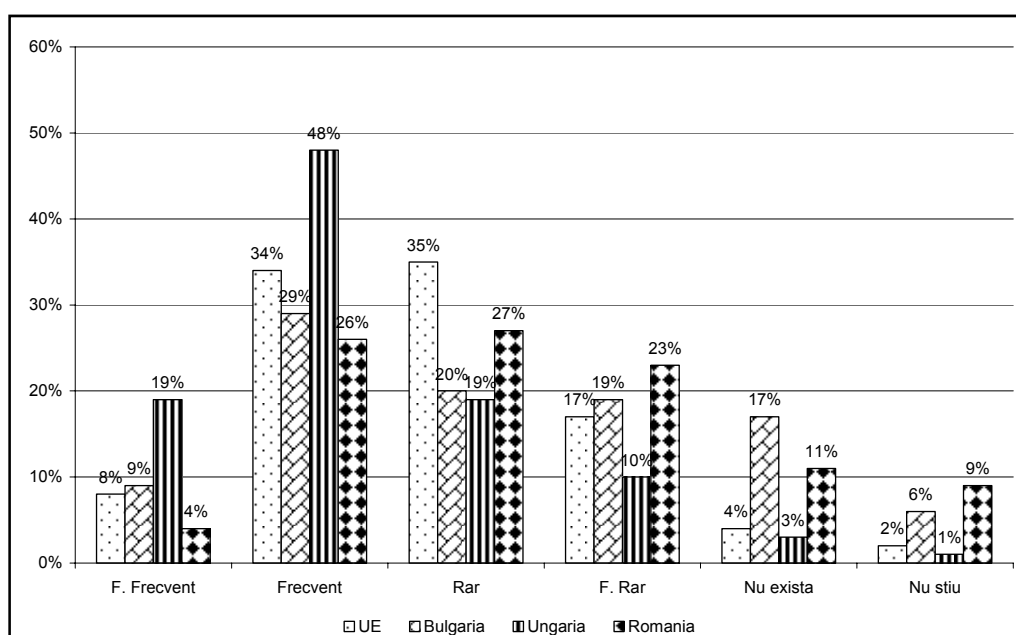

Fig. 2.4.1. Percepția discriminării pe baza vârstei în UE27, Bulgaria, Ungaria și România

Mai detaliat, distribuția răspunsurilor privind gradul de răspândire a discriminării pe baza vârstei este prezentată în Figura 2.4.2. Se observă diferențele care există în percepția discriminării pe baza vârstei între Ungaria (niveluri ridicate) și Bulgaria și România (niveluri mai scăzute).

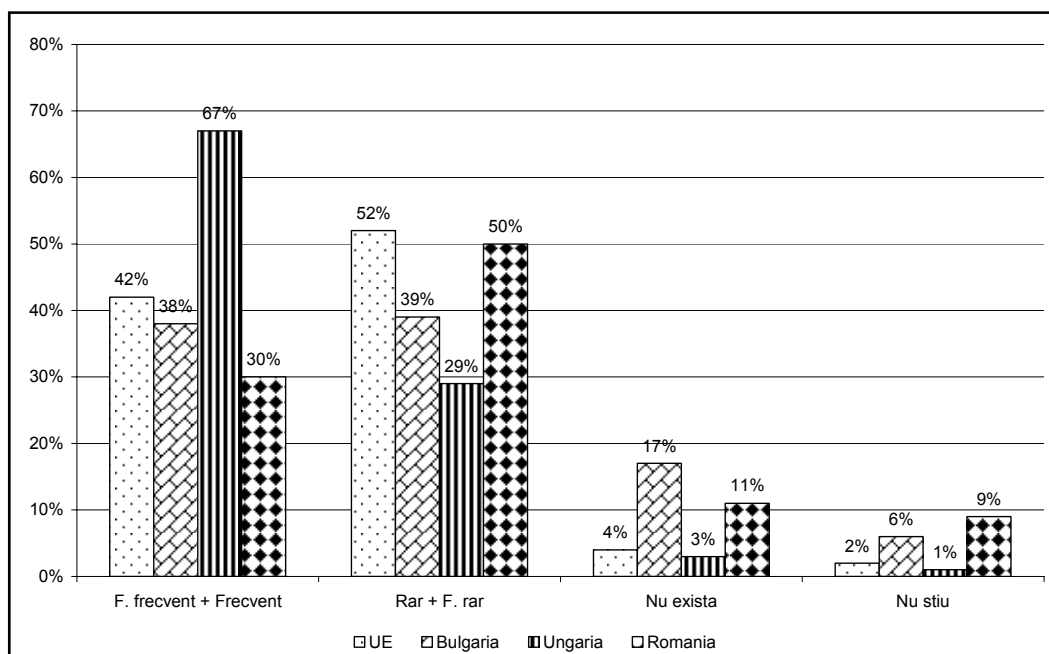

Fig. 2.4.2. Percepția discriminării pe baza vârstei în UE27, Bulgaria, Ungaria și România

Ar mai fi de remarcat procentul ridicat al răspunsurilor „Nu știu” (9%). Fiecare a zecea persoană interviuată declară că „Nu știu” dacă în România există sau nu există discriminare pe baza vârstei. În România se înregistrează cel mai mare procent de răspunsuri „Nu știu”. Comparativ: UE (2%), Bulgaria (6%), Ungaria (1%).

Distribuția răspunsurilor privind discriminarea pe baza vârstei în România (Figura 2.4.3) conduce la concluzia că sunt de trei ori mai mulți respondenți care consideră că discriminarea pe baza vârstei se întâlnește foarte rar (11%) decât că se întâlnește foarte frecvent (4%).

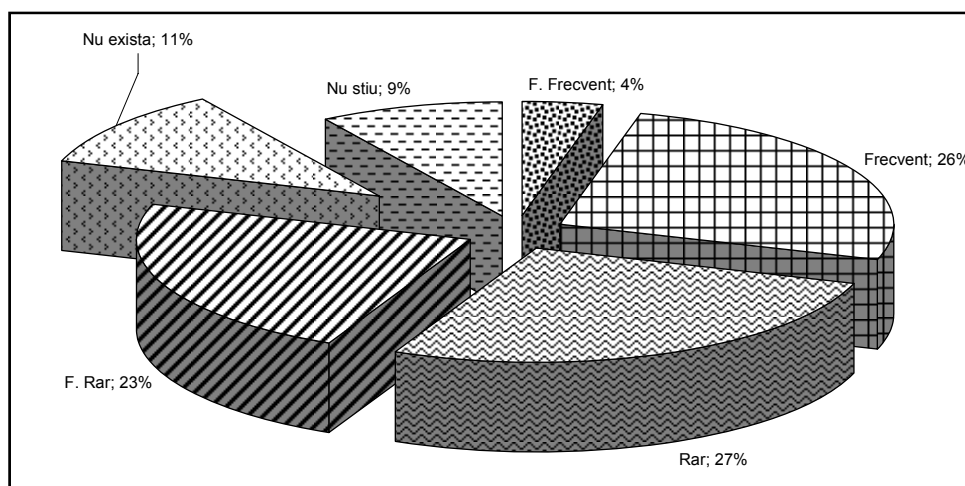

Fig. 2.4.3. Percepția discriminării pe baza vârstei în România

Comparativ cu datele privind ansamblul țărilor membre ale UE, discriminarea pe baza vârstei (așa cum este ea percepută de către respondenți) atinge niveluri semnificativ mai scăzute.

2.5. Percepția nivelului discriminării pe baza religiei/credinței religioase

Conform rezultatelor *Eurobarometrul special Nr. 296*, discriminarea pe baza religiei/credinței religioase are – în percepția respondenților din UE – cote mai înalte în „Europa celor 15 state” (vechile state membre ale UE) decât în „Noua Europă” (statele care au intrat în UE în al doilea val, între care și România).

Pe ansamblu, în Uniunea Europeană a celor 27 de state, unul din zece respondenți declară că discriminarea pe baza religiei/credinței religioase este „Foarte frecventă” și trei din zece respondenți percep că acest tip de discriminare se întâlnește „Frecvent”. Mai mult de jumătate din totalul populației investigate apreciază că discriminarea pe baza religiei/credinței religioase se întâlnește „Rar” (34%) și „Foarte rar” (17%).

În Bulgaria, Ungaria și România, proporția celor care afirmă că discriminarea pe baza religiei/credinței religioase este „Foarte frecventă” are valori de aproximativ trei ori mai reduse decât UE27 (Figura 2.5.1).

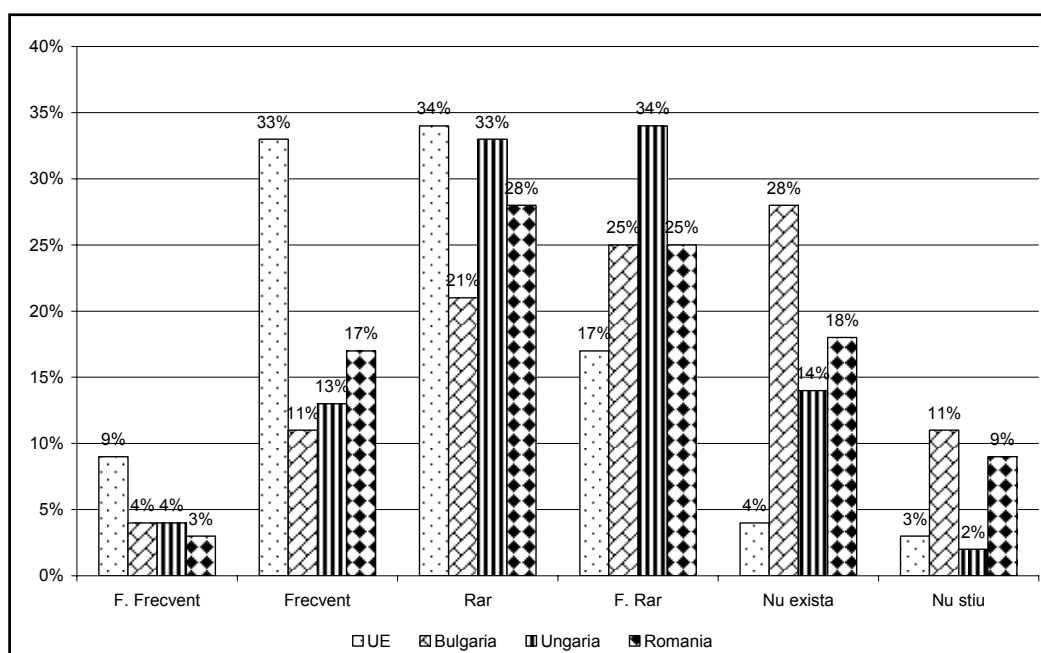

Fig. 2.5.1. Percepția discriminării pe baza religiei/credinței religioase în UE27, Bulgaria, Ungaria și România

De asemenea, procentul persoanelor din Bulgaria, Ungaria și România care declară în mod spontan că în țara lor „Nu există” discriminare pe baza religiei/credinței religioase este de 4-6 ori mai mare decât în UE27. Respondenții bulgari care opinează că în țara lor „Nu există” discriminare pe baza religiei/credinței religioase sunt într-o proporție (față de totalul celor intervievați în Bulgaria) de două ori mai mare decât proporția maghiarilor care se pronunță în legătură cu inexistența discriminării pe baza religiei/credinței religioase în Ungaria (Figura 2.5.2).

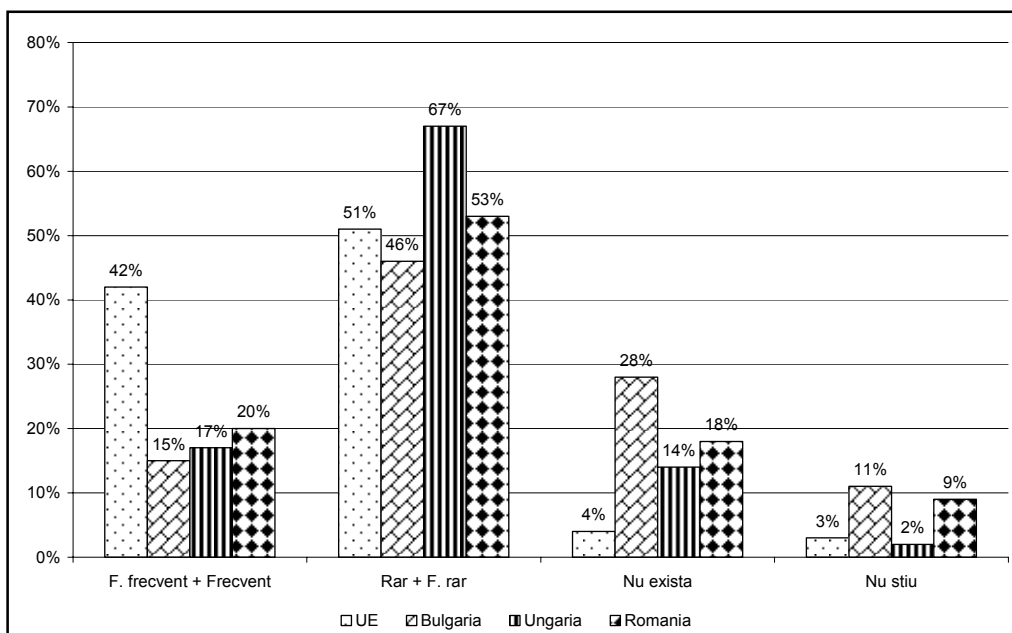

Fig. 2.5.2. Percepția discriminării pe baza religiei/credenței religioase în UE27, Bulgaria, Ungaria și România

În România, o cincime din populația interviuată consideră că discriminarea pe baza religiei/credenței religioase este „Foarte frecventă” (3%) și „Frecventă” (17%). Mai mult de jumătate din totalul eșantionului (53%) apreciază că respectivul tip de discriminare se întâlnește „Rar” (28%) și „Foarte rar” (25%). Fiecare al zecelea respondent din România declară că nu știe dacă în țara noastră există sau nu discriminare pe baza religiei/credenței religioase (Figura 2.5.3).

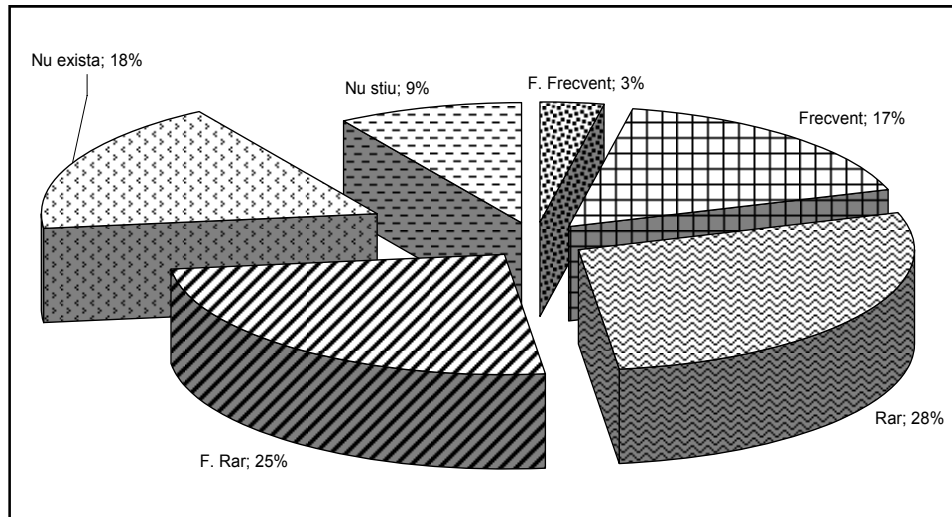

Fig. 2.5.3. Percepția discriminării pe baza religiei/credenței religioase în România

2.6. Percepția nivelului discriminării persoanelor cu dizabilități

Nivelul discriminării pe baza dizabilității este perceput foarte diferit în UE27. În țări precum Franța (61%), Italia (56%) sau Portugalia (55%), cei mai mulți cetățeni interviuați cred că discriminarea pe baza dizabilității este larg răspândită.

Unul din zece respondenți din UE27 apreciază că acest tip de discriminare este foarte frecvent. La celălalt pol, 15% dintre respondenți sunt de părere că discriminarea pe baza dizabilității se întâlnește

„Foarte rar” și alți 3% cred că acest tip de discriminare „Nu există”. Aproape jumătate din totalul eșantionului (49%) opinează că discriminarea pe baza dizabilității se întâlnește „Foarte rar” (15%) și „Rar” (34%). În Bulgaria, Ungaria, ca și în România, proporția celor care declară că discriminarea pe baza dizabilității se întâlnește „Foarte rar” și „Rar” este mai mică decât cea din UE27, adică 35%-46%, față de 49% cât se înregistrează în UE27 (Figura 2.6.1).

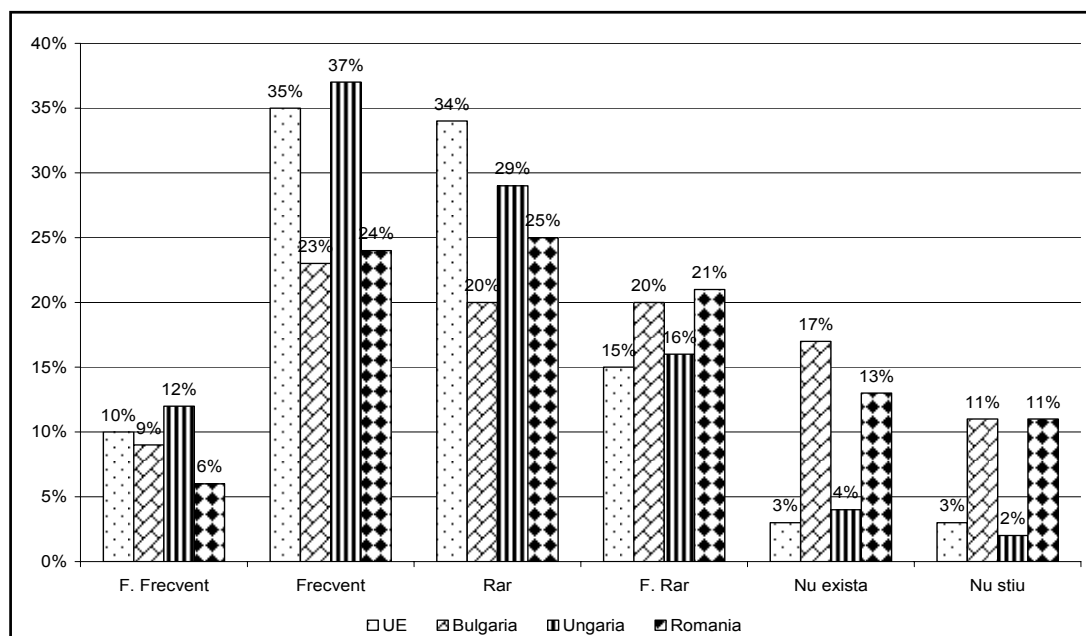

Fig. 2.6.1. Percepția discriminării persoanelor cu dizabilități în UE27, Bulgaria, Ungaria și România

Față de România și Bulgaria, unde aproximativ o treime dintre respondenți susțin că discriminarea pe baza dizabilității este „Foarte frecventă” și „Frecventă”, în Ungaria aproape jumătate dintre cei intervievați apreciază că acest tip de discriminare se întâlnește „Foarte frecvent” (12%) și „Frecvent” (37%). Din acest punct de vedere percepția cetățenilor maghiari este mai severă decât percepția la nivelul UE27 (Figura 2.6.2).

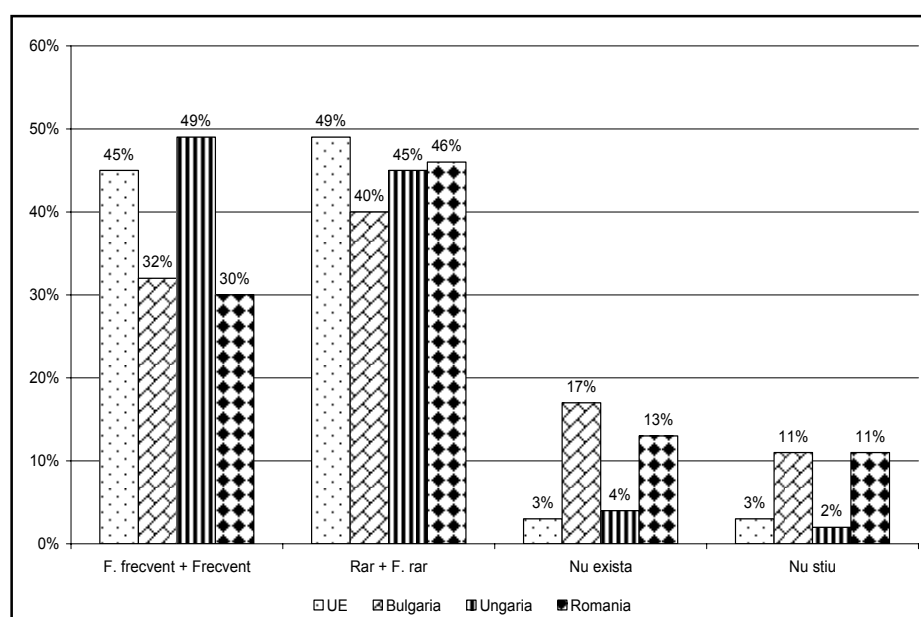

Fig. 2.6.2. Percepția discriminării persoanelor cu dizabilități în UE27, Bulgaria, Ungaria și România

Aproximativ o treime din populația eșantionului românesc declară că discriminarea pe baza dizabilităților este „Foarte frecventă” (6%) și „Frecventă” (24%); proporția celor care apreciază că discriminarea pe baza dizabilităților este „Foarte rar întâlnită” (21%) și „Rar întâlnită” (25%) este semnificativ mai mare (46%). Una din zece persoane intervievate își exprimă opinia că în România nu există acest tip de discriminare (Figura 2.6.3).

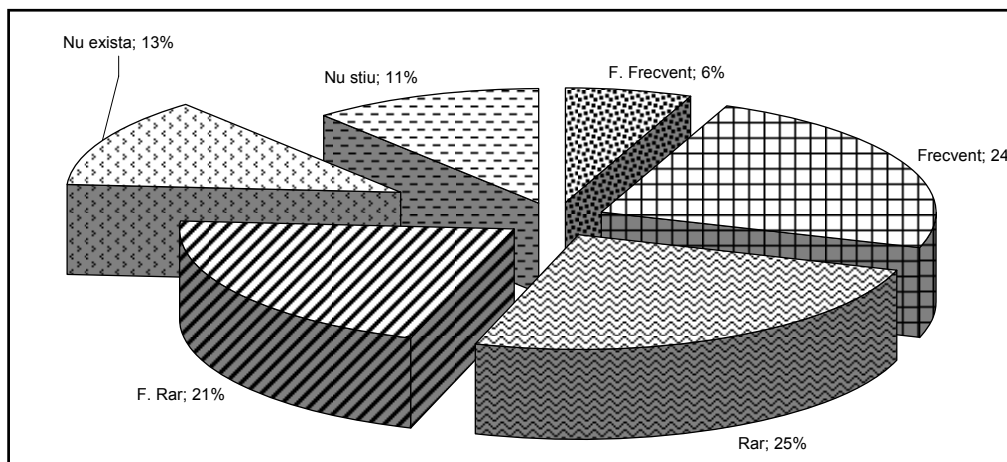

Fig. 2.6.3. Percepția discriminării persoanelor cu dizabilități în România

2.7. Percepția nivelului multidiscriminării

Dat fiind că termenul de „multidiscriminare” (sau „discriminare multiplă”) ar fi putut să nu fie înțeles de toți respondenții, realizatorii *Eurobarometrului special 296* au explicat semnificația lui înainte de a pune întrebarea (QA5) formulată astfel: „Am discutat până acum despre discriminarea bazată pe originea etnică, apartenența la gen, orientarea sexuală, vârstă, religie sau credință religioasă și/sau dizabilitate. Unii oameni pot fi discriminați pe baza nu numai a uneia, ci a mai multor caracteristici. Dacă ei sunt discriminați pe mai multe motive, noi numim aceasta „discriminare multiplă”. Vă rog să-mi spuneți dacă, în opinia dumneavoastră, discriminarea multiplă este foarte frecvent, frecvent, rar sau foarte rar întâlnită în (ȚARA DVS.).

În UE27, mai mult de o treime dintre persoanele intervievate consideră că multidiscriminarea este larg răspândită: 4% percep că este „Foarte frecventă” și 33% percep că este „Frecventă”. Așa cum remarcă autorii raportului de cercetare *Eurobarometrul special 296* (p. 80), multidiscriminarea, conform opiniei respondenților, se plasează aproximativ la același nivel cu discriminarea pe baza dizabilității, vârstei sau religiei/credinței religioase.

De remarcat că în UE27, unul din 20 (5%) de respondenți apreciază că nu există multidiscriminare și unul din zece (10%) răspunde „Nu știu”. O explicație a acestei situații ar putea fi, după autorii raportului de cercetare, neînțelegerea conceptului de „discriminare multiplă” (Figura 2.7.1).

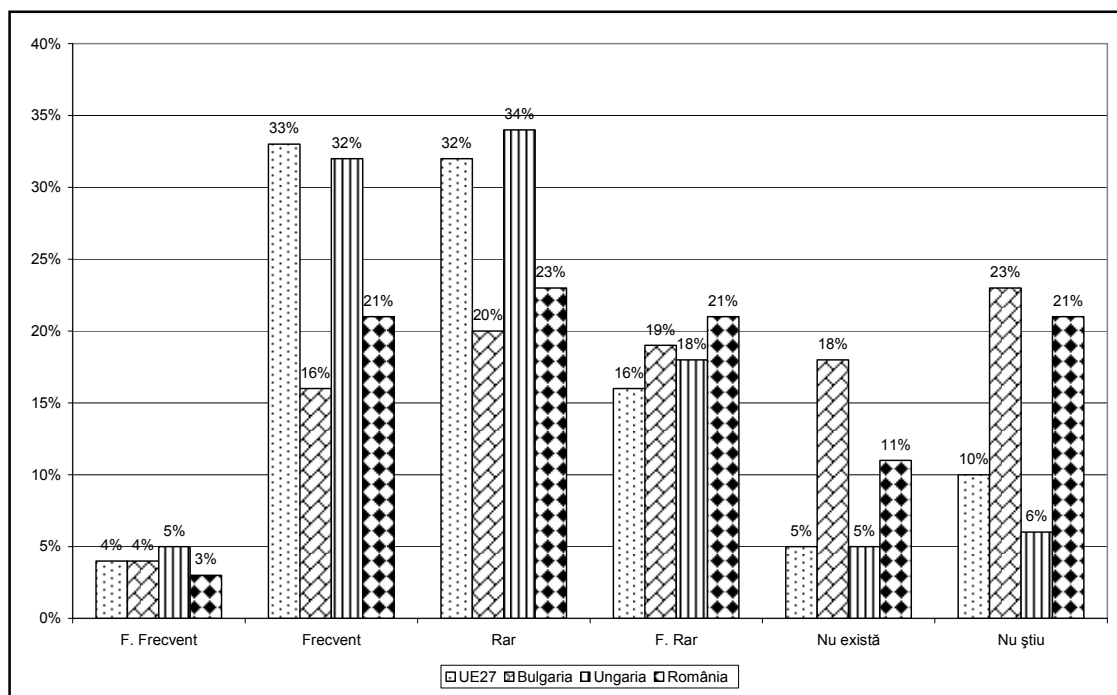

Fig. 2.7.1. Percepția multidiscriminării în UE27, Bulgaria, Ungaria și România

În țările la care ne referim (Bulgaria, Ungaria și România), ca și în UE27, proporția celor care apreciază că discriminarea persoanelor cu dizabilități este larg răspândită are cote mai scăzute decât proporția celor care apreciază că discriminarea persoanelor cu dizabilități se întâlnește oarecum rar. Între țările la care ne referim apar diferențe ce nu pot fi puse pe seama hazardului: în Ungaria, proporția celor care declară că discriminarea persoanelor cu dizabilități este „Foarte frecventă” atinge valori de aproape două ori mai mari decât în Bulgaria. Nivelul perceput al discriminării pe baza dizabilității în Ungaria are aceeași cotă ca și în UE27.

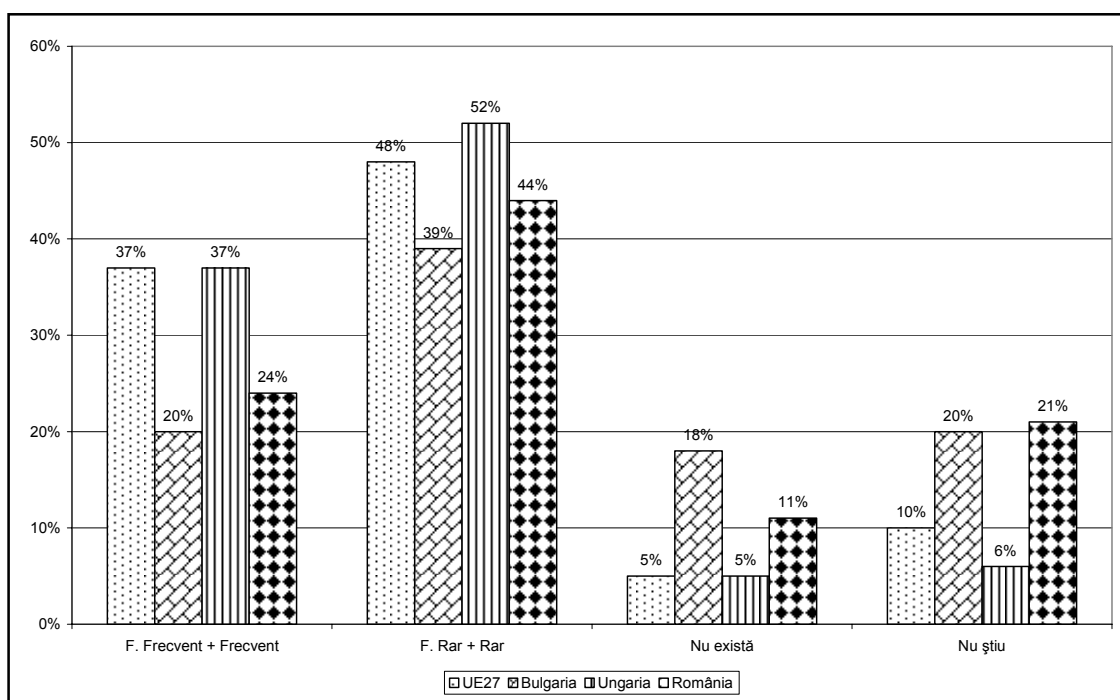

Fig. 2.7.2. Percepția multidiscriminării în UE27, Bulgaria, Ungaria și România

Aproape un sfert dintre persoanele intervievate în România declară că multidiscriminarea se întâlnește „Foarte frecvent” (3%) și „Frecvent” (21%). Comparativ, cei care își exprimă opinia că multidiscriminarea se întâlnește „Rar” (23%) și „Foarte rar” (21%) este semnificativ mai mare (Figura 2.7.3).

Unul din zece cetățeni români spune că în România nu există multidiscriminare, iar doi din zece recunosc faptul că nu știu dacă în țara noastră există sau nu și în ce proporție multidiscriminare. În UE27, procentul celor care oferă astfel de răspunsuri este de două ori mai mic.

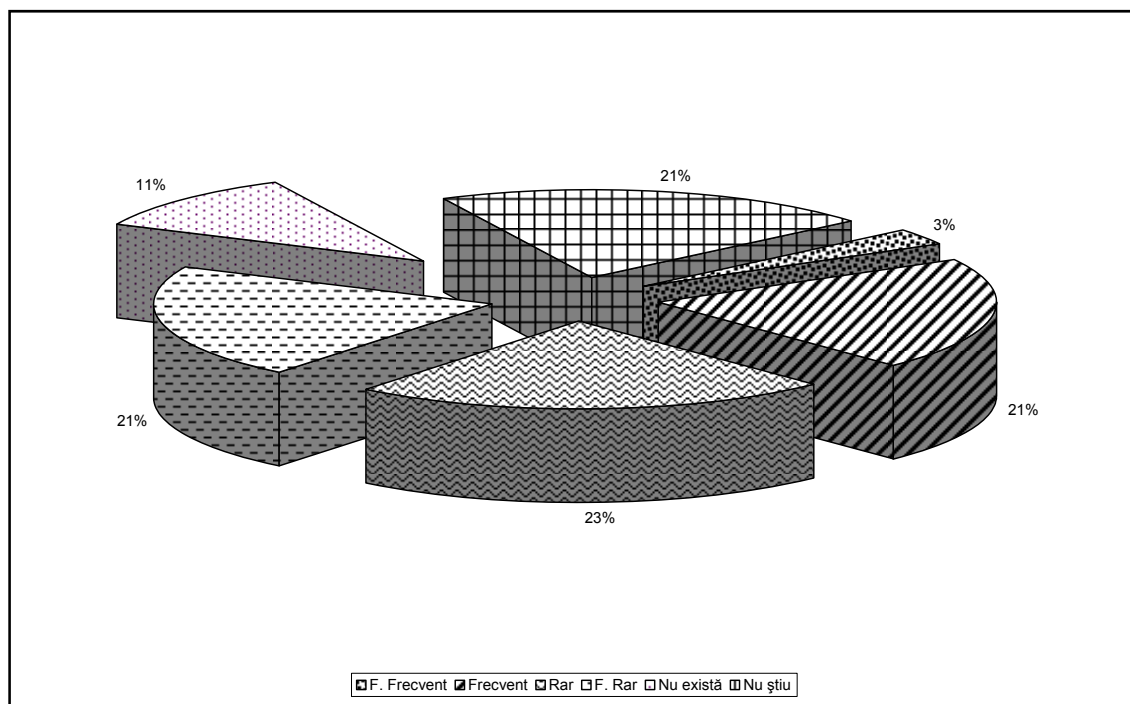

Fig. 2.7.3. Percepția multidiscriminării în România

Notă. F. frecvent: 3%; Frecvent: 21%; Rar: 23%; F. rar: 21%; Nu există: 11%; Nu știu: 21%

3. Percepția asupra oportunităților egale pe piața muncii

Directivile Consiliului Europei (Nr. 43 din 29.07.2000 și Nr. 78 din 27.10. 2000) implementează principiile tratamentului nediscriminatoriu pe piața muncii (p. 25). Indiferent de originea etnică, gen, religie/credință religioasă, dizabilitate, orientare sexuală sau vârstă, aplicarea acestor principii asigură oportunități egale la angajare și la pregătire profesională.

În *Eurobarometrul special 296* a fost inclusă întrebarea: „În (ȚARA DVS.), când o companie vrea să angajeze pe cineva și are de ales între doi candidați cu aceleași abilități și calificare, după opinia dumneavoastră, care dintre următoarele criterii îl dezavantajează pe un candidat?” (QA7), urmărindu-se percepția asupra tratamentului inegal pe piața muncii.

Distribuția răspunsurilor la această întrebare este prezentată în Tabelul 3.1.

Tabelul 3.1. Opiniile despre criteriile care îl dezavantajează pe un candidat la angajare în UE27, Bulgaria, Ungaria și România și rangul lor

	UE27		Bulgaria		Ungaria		România	
	%	R	%	R	%	R	%	R
Numele candidatului	14	11	4	12	4	12	1	14,5
Domiciliul candidatului	9	12	1	14,5	9	8	7	12
Modul în care vorbește candidatul, accentul	34	6	21	4	22	7	40	3
Culoarea pielii candidatului sau originea etnică	42	3	32	3	6	10,5	25	7
Apartenența la gen (masculin/feminin)	22	8	17	6	29	5	19	8
Orientarea sexuală a candidatului (gay sau lesbiană)	21	9	13	8,5	20	9	32	5
Vârsta candidatului	45	2	61	1	67	1	43	1,5
Dizabilitatea	41	4	37	2	50	3	36	4
Afișarea credinței religioase (simboluri religioase vizibile)	26	7	14	7	6	10,5	14	10
Dacă este sau nu este fumător	18	10	7	11	25	6	15	9
Aspectul, bunul gust în vestimentație, modul de prezentare	50	1	13	8,5	54	2	43	1,5
Înfățișarea candidatului (înălțime, greutate, trăsăturile feței etc.)	38	5	20	5	33	4	30	6
Niciunul dintre aceste criterii (răspuns spontan)	5	13	3	13	2	13,5	5	13
Alte caracteristici (răspuns spontan)	1	15	1	14,5	1	15	1	14,5
Nu știu	3	14	11	10	2	13,5	9	11

Notă. Fiind permisă alegerea mai multor criterii, totalul pe coloane este mai mare de 100%

Se constată că la nivelul UE27 aspectul (*look*), vârsta și originea etnică sunt văzute de către respondenți ca fiind în măsură să îi dezavantajeze pe candidați la angajare. Criteriul cel mai frecvent menționat (50%) este aspectul candidatului, bunul gust în vestimentație, modul de prezentare. Urmează vârsta candidatului (45%), originea etnică (42%) și dizabilitatea (41%).

Conform raportului de cercetare al *Eurobarometrului special 296* (p. 27), există diferențe semnificative între răspunsurile managerilor și ale totalului populației (Tabelul 3.2).

Tabelul 3.2. Răspunsurile managerilor comparativ cu răspunsurile pe total ale populației UE27 privind criteriile care îl dezavantajează pe un candidat la angajare (%)

	Total		Manageri		Diferența
	%	R	%	R	%
Aspectul, bunul gust în vestimentație, modul de prezentare	50	1	63	1	13
Vârsta candidatului	45	2	51	2	6
Culoarea pielii candidatului sau originea etnică	42	3	46	4,5	4
Dizabilitatea	41	4	46	4,5	5
Înfățișarea candidatului (înălțime, greutate, trăsăturile feței etc.)	38	5	47	3	9
Modul în care vorbește candidatul, accentul	34	6	45	6	11
Afișarea credinței religioase (simboluri religioase vizibile)	26	7	35	7	9
Apartenența la gen (masculin/feminin)	22	8	26	8	4
Orientarea sexuală a candidatului (gay sau lesbiană)	21	9	22	10	1
Dacă este sau nu este fumător	18	10	24	9	6
Numele candidatului	14	11	21	11	7
Domiciliul candidatului	9	12	14	12	5

Deși ierarhizarea caracteristicilor care i-ar dezavantaja pe unii candidați la angajare pe piața muncii, în opinia populației UE27 în ansamblu și în opinia managerilor, este asemănătoare, omogenitatea răspunsurilor managerilor este remarcabilă. Primele două criterii (1 – Aspectul, bunul gust în

vestimentație, modul de prezentare; 2 – Modul în care vorbește candidatul, accentul) îi departajează pe manageri cu peste 10%.

4. Discuție și concluzii

Diferența pe care o persoană oarecare o poate face între „Foarte frecvent” și „Frecvent” sau între „Rar” și „Foarte rar” are un grad de relativitate discutabil. Spre exemplu, dacă cineva a citit într-un ziar sau a văzut la televizor două zile la rând relatări despre cazuri de discriminare pe baza originii etnice sau a orientării sexuale, respectiva persoană poate să declare că aceste tipuri de discriminare au o foarte mare răspândire. Altcineva, într-o situație similară, ar putea să aprecieze că tipurile de discriminare aduse în discuție pentru exemplificare apar „Rar” sau „Foarte rar”.

Din punctul nostru de vedere, mai semnificative sunt opiniile ferme, exprimate spontan. Considerăm că putem ierarhiza cel mai corect nivelul diferitelor tipuri de discriminare în UE27, ca și în Bulgaria, Ungaria și România, luând în calcul frecvența răspunsurilor spontane „Nu există aceste tipuri de discriminare” (Figura 4.1).

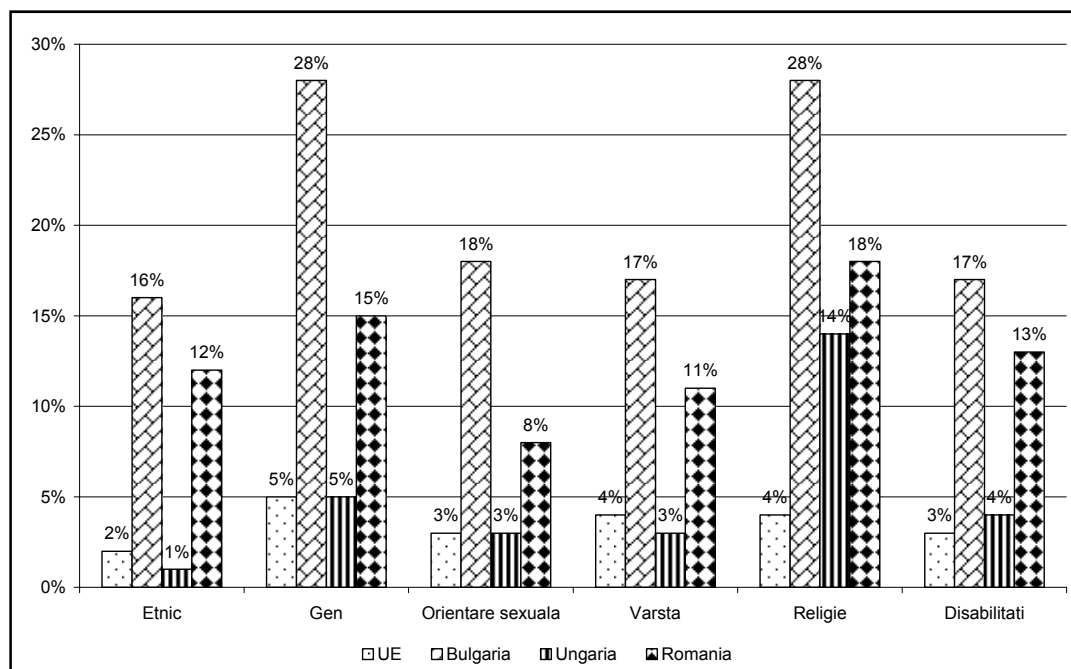

Fig. 4.1. Frecvența răspunsurilor „Nu există aceste tipuri de discriminare” (răspunsuri spontane) în UE27, Bulgaria, Ungaria și România

Referitor la toate tipurile de discriminare, bulgarii și românii, într-o proporție semnificativ mai mare decât ungarilor și cetățenii statelor membre ale UE în ansamblul lor, se pronunță ferm că astfel de practici nu există. Bulgarii declară în următoarele proporții că în țara lor nu există discriminare pe baza originii etnice (16%), a apartenenței la gen (28%), a orientării sexuale (18%), a vârstei (17%), a religiei/credinței religioase (2%) sau dizabilității (17%).

Românii, la rândul lor, declară ferm – în proporție mai mică decât o fac bulgarii, dar mult mai mare decât maghiarii, când se referă la situația din țara lor – că în România tipurile de discriminare amintite „Nu există”: discriminare pe baza originii etnice (12%), a apartenenței la gen (15%), a

orientării sexuale (8%), a vârstei (11%), a religiei/creinței religioase (18%) sau dizabilității (13%). Aproape o cincime din eșantion apreciază că în țara noastră nu există discriminare religioasă și unul din zece respondenți că nu există discriminare nici pe baza orientării sexuale, nici pe baza vârstei sau dizabilității. Pe ansamblul persoanelor intervievate în UE27, proporția celor care susțin că în țările lor „Nu există” discriminare este de 3-4 ori mai mică.

Compararea indicilor fiecărui tip de discriminare ne conduce la concluzia surprinzătoare că persoanele intervievate în UE27 percep majoritar existența discriminării etnice (IDE) și că cetățenii maghiari percep majoritar existența discriminării etnice (IDE), pe baza vârstei (IDV) și pe baza dizabilității (IDD). În România este percepută majoritar discriminarea pe baza orientării sexuale (IDOS), iar în Bulgaria majoritar nu este perceput niciunul dintre tipurile de discriminare luate în considerație (Tabelul 4.1).

Tabelul 4.1. Indicii tipurilor de discriminare în UE27, Bulgaria, Ungaria și România

	IDE	IDG	IDOS	IDV	IOR	IDD	IMD
UE27	0,29	-0,2	0,1	-0,1	-0,09	-0,04	0,11
Bulgaria	-0,1	-0,39	-0,2	-0,01	-0,31	-0,08	-0,14
Ungaria	0,37	-0,08	0,01	0,12	-0,5	0,04	-0,15
România	-0,01	-0,26	0,15	-0,2	-0,33	-0,16	-0,2

Dacă percepția ar corespunde în totalitate realității, am putea formula concluzia că situația privind discriminarea în Bulgaria și în România este mai pozitivă decât în ansamblul UE27, iar în Ungaria discriminarea ar fi mai larg răspândită. Ne ferim să tragem o astfel de concluzie, dat fiind faptul că în legătură cu unele tipuri de discriminare (de exemplu, discriminarea pe baza orientării sexuale sau cea pe baza dizabilității) abia de curând au fost implementate în țările excomuniste principiile Consiliului UE.

Probabil că percepția asupra discriminării este influențată de așteptările populației: în țările în care drepturile omului sunt larg conștientizate, nivelul de aspirație în ceea ce privește nediscriminarea pare să fie mai înalt, ceea ce ar explica percepția mai critică asupra unor tipuri de discriminare.

În legătură cu alte tipuri de discriminare (de exemplu, discriminarea pe baza originii etnice), nu trebuie exclusă explicația percepției mai critice, urmare a puseelor de xenofobie din unele țări ale UE (vezi amprentarea rromilor în Italia).

Diferențele foarte mari dintre nivelurile percepute ale discriminării din țările UE27 s-ar putea explica și prin dificultatea persoanelor cu nivel de școlaritate mai scăzut de a înțelege în profunzime sensul termenilor de „discriminare” și „multidiscriminare”, despre care am atras atenția anterior.

Așa cum se acceptă cvasiunanim, opiniile se formează prin experiența directă, pe baza discuțiilor interpersonale și sub influența mass-media (Chelcea, 2006, 85). Care dintre acești factori are cea mai mare contribuție în emergența opiniilor (percepției) despre nivelul discriminării? În stadiul actual al cunoașterii, nu se poate formula un răspuns pertinent, valabil pentru toate statele europene. În România, ne permitem să observăm că mass-media supradimensionează discriminarea, ca și, în general, fenomenele disfuncționale (criminalitate, lene, egoism etc.).

Pentru o aproximare mai exactă a situației discriminării, în *Eurobarometrul special 296* a fost inclusă și o întrebare directă privind discriminarea subiectivă (Figura 4.2).

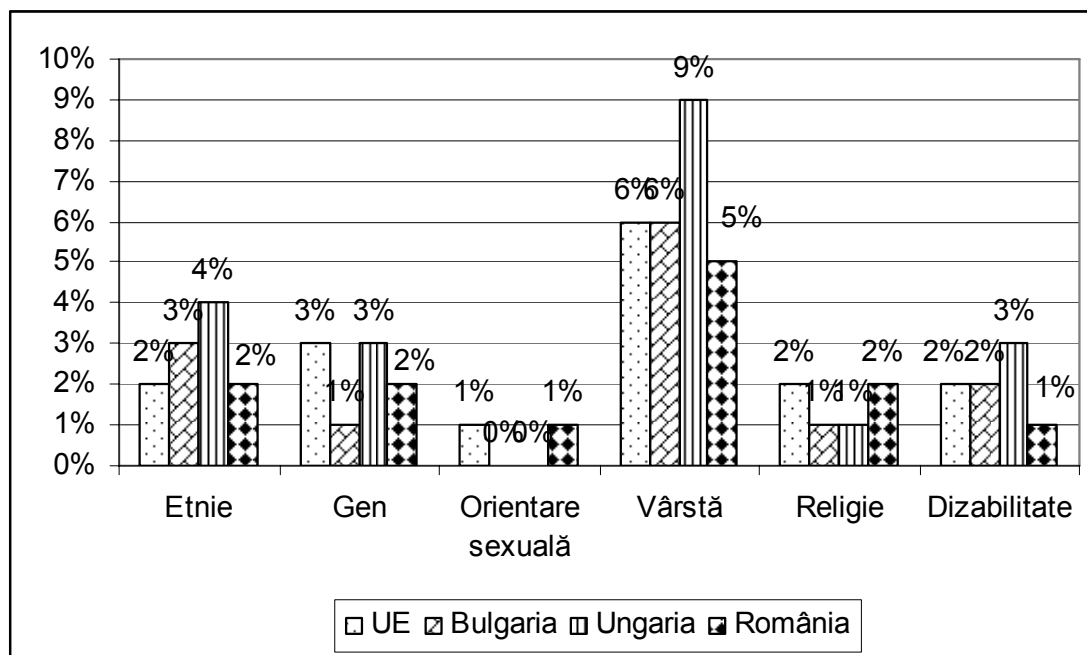

Fig. 4.2. Frecvența răspunsurilor DA la întrebarea „În ultimile 12 luni, dumneavoastră personal v-ați simțit discriminat pe bază de... ?”

Nu trebuie să ne surprindă faptul că nivelurile discriminării subiective (răspunsurilor DA la întrebarea „În ultimile 12 luni, dumneavoastră personal v-ați simțit discriminat pe bază de... ?”) sunt mult mai reduse decât nivelurile percepute ale tipurilor de discriminare. Se puteau simți discriminați doar homosexualii, pe baza orientării sexuale, și persoanele handicapate, pe baza dizabilității. Rezultate înregistrate în țările UE27 sunt variate în funcție și de volumul populației cu astfel de caracteristici. Comparațiile, cel puțin în legătură cu unele tipuri de discriminare, sunt riscante. Ne vom referi numai la tipurile de discriminare pe baza caracteristicilor demografice: apartenența la gen (masculin/feminin) și vârsta.

Proporția persoanelor care declară că s-au simțit discriminate pe baza apartenenței la gen (discriminarea femeilor) și a vârstei (tineri și vârstnici) în România este foarte asemănătoare cu situația înregistrată în UE27. În România, cele mai multe răspunsuri (5%) au indicat discriminarea subiectivă pe baza vârstei. De altfel, în ansamblul populației intervievate în UE27, discriminarea subiectivă pe baza vârstei atinge cotele cele mai înalte (6%). În România, ca și în Bulgaria, fiecare a douăzecea persoană intervievată declară că s-a simțit discriminată datorită vârstei; în Ungaria, face o astfel de declarație fiecare a zecea persoană intervievată.

Analiza secundară a datelor din *Eurobarometrul special 296* a pus în evidență convergența opiniilor privind discriminarea în România și în UE27, dar și unele diferențe care se cer cercetate în continuare pentru găsirea explicațiilor, de exemplu, percepția discriminării pe baza orientării sexuale. Aprofundarea cercetărilor privind discriminarea este cu atât mai necesară cu cât în *Eurobarometrul special 296* nu s-au înregistrat opiniile referitoare la toate tipuri de discriminare. Ar fi meritat să se investigheze și percepția discriminării pe bază națională sau pe baza apartenenței la un anumit grup economic. De asemenea, în *Eurobarometrul special 296* nu s-a făcut distincția între discriminarea tinerilor și a vârstnicilor. În felul acesta, este de presupus că multidiscriminarea ar fi putut fi pusă în evidență mai adecvat.

Bibliografie

- Chelcea, Septimiu. [2001](2007). *Metodologia cercetării sociologice. Metode cantitative și calitative* (ediția a III-a). București: Editura Economică.
- Chelcea, Septimiu. (2006). *Opinia publică. Strategii de persuasiune și manipulare*. București: Editura Economică.
- CURS (2005). *Percepții și atitudini față de fenomenul de discriminare*. București (multiplicat).
- Gremy, Jean-Paul. (1989). Problèmes de l'analyse secondaire. În A. Girard și E. Malinvaud (eds.). *Les Enquêtes d'opinion et la recherche en sciences sociales* (pp. 51-87). Paris: L'Harmattan.
- Grünberg, Laura (coord. proiect). (noiembrie 2007). *Discriminarea multiplă în România* (Versiune preliminară). București (multiplicat).
- Hyman, Herbert H. (1972). *Secondary Analysis of Sample Surveys: Principles, Procedures, and Potentialities*. New York: John Wiley & Sons, Inc.
- Kiecolt, K. Jill și Nathan, Laura E. (1985) *Secondary Analysis of Survey Data*. Beverly Hills: Sage Publications, Inc.
- Sedlack, Guy R. și Stanley Jay. (1992). *Social Research. Theory and Methods*. Boston: Allyn and Bacon.
- Special Eurobarometer 296/Wave 69.1 – TNS opinion & social (july 2008) *Discrimination in the European Union: Perception, Experiences and Attitudes*.